

РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті, на основі аналізу наукових джерел, розкрито різні аспекти трактувань феномена «музична освіта» та визначено зміст поняття «музична освіта». Звертається увага на різні компетентності та компетенції, необхідні майбутньому педагогу музичного мистецтва у його музичній (виконавській) діяльності.

В полі зору авторів є як фахова компетентність, а саме, музично-виконавська, так і спеціалізовано-професійні компетенції (інструментально-виконавські), які розглянуто в контексті розвитку їх у майбутніх педагогів-музикантів.

Охарактеризовано зміст вищої музичної освіти через висвітлення робочої програми з дисципліни «Музичний інструмент (фортепіано) для студентів I курсу галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Представлені результати участі студентів у Всеукраїнських та Міжнародних проектах, фестивалях, конкурсах.

Ключові слова: компетентність, компетенції, музична освіта, майбутні педагоги музичного мистецтва.

Приєднання нашої держави до Болонської конвенції та світового європейського товариства створило всі умови для радикальних змін в системі навчання і виховання початкової, середньої і вищої освіти. Дотримання вимог Болонської декларації в системі освіти передбачає модернізацію і музичної освіти, як початкової так і вищої. В першу чергу це торкається формування креативної, самоорганізованої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, який зможе самостійно опрацювати освітній матеріал і розвивати свої здібності та фахову й інструментальну компетентності.

Саме тому поступово відбуваються зміни в технологіях освіти, де звертається увага на різні види діяльності та форми комунікації. Відповідно до них відбувається передача творчих функцій викладача студенту. Особливо це відчувається у сфері самоосвіти, коли студент здійснює самостійно в посиленому для нього темпі формування та розвиток певних компетентностей.

Тому, сьогодні однією з актуальних проблем музичної освіти є оптимізація способів і технологій організації освітнього, зокрема, музичного процесу, переосмислення форм, засобів та змісту навчання у вищій музичній освіті.

Аналіз основних наукових досліджень і публікацій свідчить про те, що на сьогодні існує декілька концепцій трактування феномена «музична освіта». Так, розглядаючи поняття «музична освіта» дослідники звертають увагу на історію розвитку музичної освіти і розкривають його з історико-педагогічної (О. Ростовський, О. Рудницька) та історико-музикознавчої сторін (О. Апраксина, О. Олексюк). В їх полі зору є як розвиток української музичної освіти, так і зарубіжної. Відбувається усвідомлення музичної освіти через функціонування композиторських та виконавських шкіл, засновниками яких були видатні українські та зарубіжні композитори і виконавці (М. Лисенко, Г. Нейгауз, В. Топілін, Т. Кравченко, О. Александров та ін.).

Характеризуючи довготривалість музичної освіти дослідники концентрують свою увагу на початковій (Л. Масол, Л. Хлебнікова, Е. Абдуллін), основній (А. Алексєєв, І. Грінчук, О. Лобова,) і вищій її ланці (Є. Куришев, Г. Падалка, О. Плохотнюк, Н. Гуральник), характеризуючи її з музикознавської та педагогічної сторін, де виявлено вплив різних підходів і концепцій на музично-естетичне виховання школярів та професійно-педагогічне становлення вчителя музичного мистецтва.

Специфічність та багатогранність даного феномена і його тісний зв'язок з іншими сферами культури, педагогікою, музичним мистецтвом та виконавством дає можливість розглянути його і як соціокультурний феномен (В. Найда, Б. Яворський, В. Медушевський),

що відкриває можливості для його вивчення як цілісного явища – процесу залучення поколінь до музичного досвіду.

Музична освіта розглядається також через діяльність різних закладів вищої музично-педагогічної освіти періоду XX – XXI століть (В. Черкасов, А. Растрігіна, Н. Можайкіна). В своїх наукових працях вчені зафіксували тенденції інтеграції музичної освіти до європейського освітнього простору, звернули увагу на проблеми фахової підготовки. І тут об'єктом дослідження виступила сама музична освіта, а предметом – процес навчання і виховання професійного музиканта, де суттєвим фактором є її зміст.

Наукові розвідки вчених (С. Горбенко, І. Кевішас, Г. Падалка, О. Щолокова, О. Олексюк, Т. Пляченко) з різних аспектів музичної освіти (теоретичних, методологічних, практичних) дали поштовх для оновлення змісту навчальних планів та навчальних програм, використання різних підходів (диференційованого, гуманістичного, діалогічного, особистісно-орієнтованого, герменевтичного, компетентнісного) у навчанні, запровадження дистанційного навчання, усвідомлення симбіозу між обов'язковим дотриманням державного стандарту вищої музичної освіти та одночасним забезпеченням права студента на вільний вибір змісту власного професійного зростання під час навчання.

Розуміючи про досить різнограневу характеристику цього феномену ми визначаємо музичну освіту як цілеспрямований процес реалізації певних пріоритетних напрямів у навчанні і вихованні музиканта професіонала, де той хто навчається формує і розвиває певні компетентності та компетенції, необхідні йому для музичної (виконавської) діяльності. При цьому звертаємо увагу на одну з суттєвих компетентностей – музично-виконавську, володіння якою дозволяє майбутньому вчителю музичного мистецтва самостійно здійснювати виконавську діяльність, а наявність сформованих спеціалізовано-професійних компетенцій виступає як засіб розвитку особистості як виконавця.

Окремі аспекти теоретичного осмислення музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики є предметом наукових досліджень, проте інтегрований розвиток музично-виконавської компетентності та спеціалізовано-професійних компетенцій, а особливо інструментально-виконавської в різних формах музичної діяльності майбутніх педагогів музичного мистецтва є актуальним і на сьогоднішній день.

Метою статті є висвітлення сутності сучасного змісту вищої музичної освіти майбутніх педагогів музичного мистецтва України в контексті розвитку їх музично-виконавської компетентності та інструментально – виконавських компетенцій. Відповідно у процесі дослідження вирішувалися такі завдання:

1. охарактеризувати музично-виконавську компетентність та інструментально – виконавські компетенції, які забезпечують належний рівень виконавської діяльності педагога музичного мистецтва;
2. висвітлити зміст робочої програми з дисципліни «Музичний інструмент (фортепіано)»;
3. розглянути різні види художньо-творчої діяльності майбутніх вчителів музичного мистецтва в умовах вищої музичної освіти, а саме: участь обдарованих студентів у всеукраїнських та міжнародних проєктах, фестивалях, конкурсах.

Виконавська діяльність є одним із складніших видів інтелектуальної, технологічної та чуттєво-емоційної діяльності індивіда в галузі мистецтва. Вона представлена багаточисельними видами та формами контакту особистості з музикою, основними з яких є сприймання, осмислення та інтерпретація музики. Якісні характеристики виконавської діяльності повністю залежать від індивіда, який нею займається, від його сформованої музично-виконавської компетентності та інструментально-виконавських компетенцій.

У філософській, психолого-педагогічній та музично-педагогічній літературі досить глибоко досліджені питання, пов'язані з компетентністю та компетенціями. Професійна (фахова) компетентність висвітлюється в дослідженнях як педагогів, так і музикантів: Е. Абдуліна, Ю. Алієва, О. Апраксіної, Л. Арчажнікової, В. Шацької, В. Школяр, Н. Кузьміної. Фахова компетентність, а саме музично-виконавська, виявляє рівень володіння фаховими компетенціями відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики вчителя

музичного мистецтва та визначається в процесі як державної атестації студентів, так і в процесі їх виступів на конкурсах, фестивалях, у спільних міжнародних проєктах. Музично-виконавська компетентність виявляється в процесі інтерпретації музичного твору на основі осягнення авторського задуму, ідеї, художнього образу та змісту і відтворення його в різних видах художньо-інтерпретаційної творчості.

Відповідно Державним стандартам освіти, компетенції умовно поділяються на ключові і предметні (конкретні професійні компетенції). На відміну від ключових, або базових, спеціалізовано-професійні компетенції спираються на специфічні аспекти певної галузі навчання. Так, спеціалізовано-професійні компетенції музиканта-професіонала були згруповані у такий спосіб: музично-теоретичні, вокально-хорові, методичні, інструментально-виконавські, музично-інформаційні, науково-дослідні [3, с. 53]. В свою чергу інструментально-виконавські компетенції виступають як система компетенцій, яка проявляється як складний комплекс, що зв'язує художньо-виконавську культуру роботи над музичним твором: вільне володіння музичним інструментом, грамотне сприймання, осмислення і інтерпретування музичних творів, відтворення означеного стилю, жанру та форми; здатність здійснювати концертно-виконавську діяльність.

Перераховані компетенції та компетентність розвиваються у майбутнього педагога музичного мистецтва в процесі індивідуальних занять в класі фортепіано дисципліни «Основний музичний інструмент» та «Музичний інструмент», що вивчають студенти першого (бакалаврського) освітнього рівня та другого (магістерського). Тут студенти навчаються художньо-інтерпретаційній діяльності, як основної у музично-педагогічній діяльності майбутнього педагога музичного мистецтва.

Кожен навчальний рік старший викладач О. Економова та автори статті - доценти Є. Куришев та О. Ляшенко (кафедра інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету ім. Б. Грінченка) розробляють робочі навчальні програми з вищеперерахованих дисциплін, де враховано розвиток у студентів фахової (музично-виконавської) компетентності та інструментально-виконавських компетенцій (художньо переконливо та адекватно відтворювати образно-емоційний зміст виконуваних творів, добирати доцільні засоби музичної виразності, спираючись на власний музично слуховий контроль; вдосконалювати навички ансамблевої гри; самостійно опрацьовувати фортепіанні твори (читати нотний текст з листа, ескізно охоплювати музичні твори та практично відтворювати їх на фортепіано) і брати участь у різних концертних заходах.

Результатом навчання передбачено також формування і розвиток у студентів інструментально-педагогічних компетентностей: здатність застосовувати інструментально-виконавські компетенції у навчальній, педагогічній та концертно-виконавській діяльності; знання інструментально-педагогічного репертуару.

Відповідно до мети навчального курсу, що передбачає формування у студентів достатнього рівня музично-виконавської компетентності, визначено зміст програми, що ґрунтується на принципах загальної та музичної педагогіки: свідомого самовдосконалення; індивідуального підходу; наступності навчання; поступового ускладнення навчального матеріалу; використання засобів наочності; опори на музично-слуховий контроль; розширення досвіду виконавської просвітницької діяльності.

В основу програми покладена концепція, що спирається на свідоме поєднання основних постулатів історії та теорії загальної та музичної педагогіки; доцільність практичного використання шедеврів світового музичного мистецтва різних епох, творів видатних композиторів-класиків, сучасних авторів та яскравих зразків української фортепіанної музики; використання традицій фортепіанної школи та новітніх індивідуально-особистісних педагогічних технологій, манер виконавської техніки.

Укладачами програми було визначено структуру курсу, яка містить чотири компоненти:

- а) теоретичний, який реалізується в ході індивідуальних занять з кожним студентом залежно від його здібностей та довузівської музичної підготовки;
- б) методичний, що відповідає специфіці навчання гри на фортепіано;

в) практичний, який здійснюється в ході індивідуальних аудиторних занять, процесі вивчення музичних творів і їх художнього виконання;

г) самостійний, що передбачає роботу студентів, в опануванні конкретних завдань в позааудиторних індивідуальних заняттях.

Окрім того, процес фортепіанного навчання студентів базується на принципі інтегративного розвитку компетентностей та компетенцій, що сприяє послідовному, розгорнутому у часі процесу професійного становлення студента як піаніста, розвитку його музичних, виконавських та просвітницьких здібностей в їх взаємодії. Індивідуальний навчальний план-програма студента з фортепіано на кожний семестр сплановані таким чином, щоб забезпечувати безперервний навчальний процес, опанування основних музичних форм та жанрів творів, до складу яких за академічними вимогами входять технічні п'єси, твори великої форми, поліфонія, різнохарактерні малі та концертні форми.

За такої ситуації у робочій програмі I курсу, що складена на основі освітньо-професійної програми підготовки студентів другого (магістерського) освітнього рівня відповідно до навчального плану галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» є 4 Змістові модулі. При засвоєнні Змістового модуля 1 «Підготовка концертної програми піаністом» увага зосереджується на розвитку музично-виконавської компетентності, на творчому прочитанні авторського тексту та музичному сприйнятті художніх образів [5].

Варто зазначити, що в змісті Змістового модуля 2 «Саморегуляція процесу музично-виконавської діяльності» передбачено розвиток інструментально-виконавських компетенцій у процесі художньої інтерпретації музичних творів на індивідуальному занятті та виконавської реалізації власної художньої концептуально-інтерпретаційної моделі музичного твору в аудиторних формах звітності.

Укладачі програми у Змістовому модулі 3 «Концертний виступ у системі виконавської практики піаніста» ставили за мету зосередити увагу на етапах підготовки студента до концертного виступу, застосуванні на практиці різних форм концертно-виконавської діяльності і розвитку музично-виконавської компетентності та інструментально-виконавських компетенцій.

Робота у фортепіанному класі в період підготовки концертної (залікової) програми та аналіз творчих досягнень та недоліків виконання під час виступу є змістом Змістового модуля 4. «Аналіз концертного виступу». Саме тут відбувається вибір творів із можливих варіантів, підготовка творів в контексті загальної драматургії сольного концерту, виконавський і педагогічний аналіз виступів. Така робота передбачає формування і розвиток музично-виконавської та інструментально-педагогічної компетентності.

За своєю структурою робоча програма навчальної дисципліни «Музичний інструмент (фортепіано)» є логічним продовженням дисципліни «Основний інструмент (фортепіано)», який студенти вивчали на I –IV курсах вищого музичного закладу освіти і забезпечує цілісність змісту музичної освіти у вищій школі. Тематика змістових модулів програми охоплює розвиток музично-виконавської компетентності та інструментально-виконавських компетенцій, що сприяє підготовці фахівця, спроможного на високому професійному рівні виконувати музичні твори різних форм, жанрів та стилів.

Результатом такої підготовки є наявність великої кількості студентів - лауреатів різних всеукраїнських та міжнародних конкурсів. Серед них, наприклад, студент-магістрант Валерій Лимаренко, який був удостоєний Гран-прі на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі «Сходинки до майстерності» (м. Кропивницький) 2017 рік, а студентка III курсу Світлана Рябчук на цьому ж конкурсі – I премії (клас доцента Куришева Є. В.); студентка-магістрантка Вишневецька Марина отримала I премію на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі юнацького та молодіжного мистецтва «Планета мрій» м. Умань, квітень 2017 рік (клас старшого викладача Економової О.С.); студентки IV та III курсів Зайцева Ірина та Лукашук Олена були нагороджені відповідно I та II преміями на IV Міжнародному полікультурному Інтернет-конкурсі «Переяславський дивограй» м. Переяслав-

Хмельницький, 20-21 квітня 2017 рік (клас старшого викладача Економової О.С. та доцента Ляшенко О. Д.).

Отже, інтегрований розвиток у майбутніх педагогів музичного мистецтва музично-виконавської компетентності та спеціалізовано-професійних компетенцій, а особливо інструментально-виконавських в умовах вищої музичної освіти дозволяє студентам самостійно здійснювати інтерпретацію музичних творів та відтворення її у різних видах інструментально-виконавської творчості.

В той же час запропонована Навчальна робоча програма, що впроваджена протягом двох років у навчально-виховний процес по кафедрі інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка показала в цілому свою ефективність та результативність в аспекті формування у студентів виконавського артистизму, віртуозності, інтерпретаторської емоційності. Її застосування сприяло розвитку у майбутніх викладачів музики піаністичної техніки, концертної витримки, здатності творчо реалізувати створену інтерпретацію в умовах публічного концертного чи конкурсного виступу. Все це дуже важно та вкрай необхідно особливо з урахуванням специфіки нової кафедральної спеціальності – «Інструментальне виконавство», яку в цьому, 2017 – 2018 навчальному році відкрито в Інституті мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка. Результати впровадження запропонованої Навчальної робочої програми дозволяють рекомендувати її для використання у Інститутах мистецтв вищих навчальних закладів України.

Література

1. Курышев Е. В. Формирование исполнительских умений как компонент профессиональной подготовки студентов музыкально-педагогического факультета / Е. В. Курышев. – К., 1986. – 124с.

2. Ляшенко О. Д. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва/ О. Д. Ляшенко // Наук, записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград, 2015. – Вип. 139. – С. 83-87.

3. Пляченко Т. М. Індивідуально-диференційований підхід у процесі формування інструментально-виконавської компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва / Т. М. Пляченко // Наук, записки. Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград, 2014. – Вип. 133. – С. 50-57.

4. Куришев Е. В., Ляшенко О. Д. Робоча програма навчальної дисципліни «Музичний інструмент» для студентів галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» другого (магістерського) освітнього рівня від 7 вересня 2017 року [Електронний ресурс] / кафедра інструментально-виконавської майстерності, Інститут мистецтв, Київський університет ім. Б. Грінченка. – Режим доступу до ресурсу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/22198/>.

In the article, based on the analysis of scientific sources, various aspects of the interpretation of the phenomenon of "musical education" are revealed and the content of the concept "music education" is defined as a purposeful process of realizing certain directions in the study and education of a professional musician, where one who learns forms and develops certain competences and competence.

Attention is drawn to the different competencies and competencies required for the future teacher of musical art in his musical (performing) activities.

In the field of view of the authors there is both professional competence, namely, musical-performing, and specialized-professional competences (instrumental-performing), which are considered in the context of their development in future music teachers.

The content of the higher musical education is characterized through the coverage of the work program of the discipline "Musical Instrument (piano) for students of the 1st course of the field of knowledge 02" Culture and Art "specialty 025" Musical Art "of the educational and qualification level" master. "The program considers four substantive modules: Preparation of the

pianist by the concert program "," Self-regulation of the process of musical performance "," Concert step in the pianist's performance system "and" Analyzing concert performance "

The results of participation of students in All-Ukrainian and International projects, festivals, competitions are presented.

Keywords: *competence, musical education, future teacher of musical art.*

УДК 378.76.11

Ліхницька Л.М.

ІННОВАЦІЙНЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО СПІВАЦЬКОЇ РОБОТИ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Стаття розкриває специфіку інноваційного спрямування підготовки студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів до співацької роботи з учнями молодшого шкільного віку. Визначено два напрями інноваційної діяльності в школі, а саме: визначення впливу мотиваційних та інструментальних факторів на формування вмінь та готовності вчителя музики до інноваційної діяльності та дослідження впливу педагогічних інновацій на творчий розвиток школярів. Проаналізовано програми з музики для молодших школярів з позиції їх співацької діяльності.

Ключові слова: *інноваційна діяльність, готовність вчителя музики до інноваційної роботи, молодші школярі, співацька діяльність.*

Культурно-освітні процеси в нашій державі визначають особливу культурологічну місію серед майбутніх учителів, саме учителям музики як носіям і пропагандистам кращих зразків національної культурної спадщини, які покликані не лише зберігати й примножувати освітньо-культурні традиції України, а й бути якісно озброєними у сфері музично-педагогічного новаторства та передового міжнародного досвіду. В умовах постійних соціально-економічних, культурних, освітніх змін українська держава повинна закласти теоретичні підвалини нової школи майбутнього, де буде виховуватись та розвиватись наступна генерація юних громадян, здатних до творчих пошуків та винаходів. Розбудову школи на засадах педагогіки творчості неможливо відокремити від творчого розвитку самого вчителя.

Посилюється увага сучасної педагогічної науки до творчого становлення майбутнього вчителя в умовах інноваційної діяльності. У руслі дослідження цієї проблеми необхідно відзначити роботи вітчизняних та зарубіжних учених: Е.Абдулліна, Л.Вовк, В.Гінзбурга, О.Глузмана, С.Гончаренка, В.Завіни, В.Загвязінського, І.Зязюна, М.Кларіна, Н.Каркар, Л.Користильової, С.Пальки, В.Полонського, М.Поташніка, А.Пригожина, О.Савченко, Г.Селевка, І.Семенова, Р.Шульца, Н.Юсуфбекової та ін.

Фундаментальні дослідження з проблем сучасної музично-педагогічної освіти та теорії музично-естетичного виховання (Е.Абдулліна, Л.Арчажникової, І.Зязюна, Л.Коваль, А.Козир, Г.Падалки, О.Рудницької, О.Ростовського та ін.) закладають основи розробки проблем музично-педагогічних інновацій, але спеціальних наукових праць, присвячених дослідженню підготовки майбутніх учителів музики до мистецької інноваційної діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі майже не виявлено. Тому на практиці цей процес відбувається в основному стихійно.

Дослідженню проблеми готовності майбутніх учителів музики до роботи в загальноосвітніх школах в умовах нової освітньої парадигми приділяли увагу науковці різних міжгалузевих професій : висвітлення актуальних питань філософії освіти і філософії педагогічної майстерності здійснювали : В.Андрущенко, І.Зязюн, Б.Кедров, В.Кремень, О.Лавриненко, В.Луговий, В.Лутай, В.Орлов та ін.; розробкою системи загальної психолого-педагогічної та методичної підготовки, вивченню змісту та методів навчання майбутніх учителів займались: А.Алексюк, К.Авраменко, В.Бондар, А.Капська, О.Пехота, О.Ярошенко